

Monitor

De rubriek 'Monitor' wil de lezer informeren over kengetallen hoger onderwijs. Gegevens worden geleverd door een aantal onderzoeksinstituten. In dit nummer is de rubriek samengesteld door Jim Allen, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Universiteit Maastricht.

Competenties van hoger opgeleiden

In het kader van de HBO-Monitor en WO-Monitor is aan betaald werkende afgestudeerden van alle hogescholen en een groot aantal universiteiten een lijst van 14 competenties voorgelegd die voor een adequaat functioneren op de arbeidsmarkt van belang kunnen zijn. De competenties zijn zo geformuleerd dat zij voor mensen in de meest uiteenlopende beroepsdomeinen toepasbaar zijn. De mate waarin afgestudeerden deze competenties in hun werk gebruiken, is gemeten met behulp van een vijf-puntschaal, die loopt van '1' (niet) tot en met '5' (in hoge mate). Tabel 1 laat zien in hoeverre de betaald werkende afgestudeerden van het HBO en het WO gebruikmaken van bepaalde competenties in hun werk. De tabel vermeldt het percentage van de betaald werkende afgestudeerden dat antwoordcategorieën 4 of 5 heeft aangegeven.

Tabel 1: Gebruik van competenties in de beroepspraktijk door afgestudeerden van het HBO en het WO

	HBO	WO
	(%)	(%)
Vakkennis	72	73
Vakspecifieke methoden en technieken	66	65
Computergebruik	62	76
Met cijfers om kunnen gaan	47	46
Communicatieve vaardigheden	90	87
Werken in teamverband	78	71
Plannen en organiseren	75	76
Leidinggeven	28	24
Zelfstandigheid	91	92
Creativiteit	67	64
Initiatief	83	80
Omgaan/inspelen op veranderingen	79	73
Nauwkeurigheid	85	85
Internationale oriëntatie	19	30

Bron: ROA (2001), Schoolverlaters Informatiesysteem 2000.

Over de hele linie zijn de verschillen tussen HBO en WO in het gebruik van competenties niet groot. Van beide groepen maakt een zeer hoog percentage veel gebruik van communicatieve vaardigheden en zelfstandigheid. Ook andere houdingsaspecten zoals nauwkeurigheid en initiatief worden veel gebruikt. Relatief weinig afgestudeerden maken gebruik van leidinggevende competenties en internationale oriëntatie. Wat dit laatste aspect betreft is opvallend dat WO'ers hiervan aanzienlijk meer gebruikmaken dan HBO'ers. Er wordt ook vaker een beroep gedaan op de computervaardigheden van WO'ers dan van HBO'ers.

Overigens is aannemelijk dat bepaalde competenties iets anders worden ingevuld door HBO'ers dan door WO'ers. Ook zijn er voor een aantal competenties grote verschillen tussen opleidingssectoren. Vakkennis en vakspecifieke methoden en technieken worden bijvoorbeeld vooral veel gebruikt in sterk beroepsgerichte sectoren zoals HBO onderwijs, gezondheidszorg (HBO en WO), en WO recht. Computervaardigheden en het omgaan met cijfers blijken vooral belangrijk in de sectoren techniek en economie (HBO en WO), en in de sector WO natuur. Leidinggeven wordt vooral veel gebruikt in de sector HBO onderwijs. Hieruit blijkt dat deze competentie niet alleen betrekking heeft op het geven van leiding aan personeel, maar ook op het begeleiden van andere groepen mensen, in dit geval (waarschijnlijk) leerlingen.

Vooraf vakgerelateerde competenties (vakkennis en vakspecifieke methoden en technieken) worden veel minder gebruikt door afgestudeerden die onder hun eigen niveau en/of buiten hun eigen richting werkzaam zijn. HBO'ers maken ook iets minder vaak gebruik van creativiteit, initiatief en het inspelen op veranderingen wanneer ze onder hun niveau en/of buiten hun richting werken. Voor WO'ers blijkt het gebruik van niet-vakgerelateerde competenties niet of nauwelijks af te hangen van het niveau of de richting van hun baan.

Uit tabel 1 blijkt dat afgestudeerden vooral houdingsaspecten veel in het werk gebruiken. Gezien het informele karakter van deze competenties, ligt het wellicht meer voor de hand dat men deze competenties veelal buiten het onderwijs opdoet, bijvoorbeeld op het werk of in de privé-sfeer, dan dat ze deze leren tijdens het onderwijs. In tabel 2 staat wat volgens de afgestudeerden de belangrijkste leerbron van de genoemde competenties was.

Tabel 2: Leerbron van competenties van HBO'ers en WO'ers

	HBO'ers			WO'ers		
	onderwijs	werk	anders	Onderwijs	werk	anders
Vakkennis	46	51	3	58	40	3
Vakspecifieke methoden en technieken	43	55	2	46	52	3
Computergebruik	38	35	27	28	38	33
Met cijfers om kunnen gaan	63	22	15	64	19	17
Communicatieve vaardigheden	38	40	22	18	41	42
Werken in teamverband	33	53	14	24	45	31
Plannen en organiseren	33	51	16	23	45	32
Leidinggeven	26	56	19	7	55	38
Zelfstandigheid	27	45	30	40	27	34
Creativiteit	26	38	36	20	28	51
Initiatief	20	49	32	13	39	47
Omgaan/inspelen op veranderingen	17	62	21	11	53	36
Nauwkeurigheid	33	41	26	44	30	27
Internationale oriëntatie	39	38	24	33	35	32

Bron: ROA (2001), Schoolverlaters Informatiesysteem 2000.

Zoals verwacht zijn er grote verschillen tussen de competenties in de mate waarin deze vooral tijdens het onderwijs zijn geleerd. Een relatief hoog percentage afgestudeerden heeft vooral in het onderwijs het omgaan met cijfers, vakkennis en vakspecifieke methoden en technieken geleerd. De twee laatstgenoemde (vakgerelateerde) competenties zijn ook door veel afgestudeerden vooral tijdens het werk geleerd. Initiatief en het omgaan/inspelen op veranderingen zijn door relatief weinig afgestudeerden tijdens het onderwijs geleerd. Voor de meeste competenties geldt overigens dat WO'ers deze vaker dan HBO'ers buiten onderwijs en werk hebben geleerd. Dit is vooral het geval bij communicatieve vaardigheden, werken in teamverband, plannen en organiseren en leidinggeven.

In tabel 3 staat per competentie het percentage afgestudeerden dat van mening is dat deze tijdens de opleiding te weinig aan bod is gekomen.

Tabel 3: Competenties waarvan HBO'ers en WO'ers vinden dat ze tijdens de opleiding te weinig aan bod zijn gekomen

	HBO'ers (%)	WO'ers (%)
Vakkennis	17	7
Vakspecifieke methoden en technieken	20	14
Computergebruik	30	28
Met cijfers om kunnen gaan	12	9
Communicatieve vaardigheden	20	41
Werken in teamverband	10	19
Plannen en organiseren	27	28
Leidinggeven	32	37
Zelfstandigheid	9	5
Creativiteit	18	23
Initiatief	11	13
Omgaan/inspelen op veranderingen	27	21
Nauwkeurigheid	8	5
Internationale oriëntatie	23	17

Bron: ROA (2001), Schoolverlaters Informatiesysteem 2000

Relatief veel afgestudeerden vinden dat computergebruik en een aantal typische 'managementvaardigheden' zoals communicatieve vaardigheden, plannen en organiseren, leidinggeven en omgaan/inspelen op veranderingen, te weinig aan bod zijn gekomen tijdens de opleiding. Vooral WO'ers vinden meer aandacht voor communicatieve vaardigheden tijdens de opleiding wenselijk, en noemen ook werken in teamverband vaker dan HBO'ers als een competentie die te weinig aan bod is gekomen. Relatief veel HBO'ers zouden meer aandacht willen zien voor vakkennis en vakspecifieke methoden en technieken.

Net als bij het gebruik zijn er forse verschillen tussen opleidingssectoren. Relatief veel afgestudeerden van de sectoren taal en cultuur en gezondheid (HBO en WO), HBO onderwijs en WO recht geven aan dat er tijdens hun opleiding meer aandacht besteed had moeten worden aan computergebruik. Veel afgestudeerden van WO recht noemen bovendien de competenties vakspecifieke methoden en technieken, met cijfers omgaan, en communicatieve vaardigheden. Afgestudeerden uit de sector techniek (HBO en WO) vinden relatief vaak dat plannen en organiseren, leidinggeven, en internationale oriëntatie te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Relatief veel afgestudeerden van de sector economie (HBO en WO) hadden liever meer aandacht gezien voor creativiteit, initiatief en omgaan/inspelen op veranderingen.

Wat betreft het oordeel over de competenties tijdens de opleiding is er vrijwel geen verschil tussen afgestudeerden die op hun eigen niveau en binnen hun eigen richting werken en afgestudeerden die werken op een lager niveau of buiten hun eigen richting.

Afgestudeerden die een bepaalde competentie weinig gebruiken zijn niet minder geneigd om aan te geven dat de betreffende competentie te weinig aan bod is gekomen. Meer aandacht voor bepaalde competenties tijdens de opleiding zal dan waarschijnlijk het gebruik daarvan in het werk bevorderen. Afgestudeerden die een bepaalde competentie vooral buiten het onderwijs hebben geleerd – met name op het werk – zijn wel vaker van mening dat de betreffende competentie tijdens de opleiding te weinig aan bod is gekomen.